

Chrzestni, świadkowie bierzmowania i świadkowie zawarcia małżeństwa. Pespektywa ekumeniczna

Inspiracją dla podjęcia niniejszego tematu jest pięćdziesiąta rocznica wydania pierwszego *Dyrektorium ekumenicznego*¹. Dokument ten zawiera wskazania bezpośrednio odnoszące się do chrzestnych i świadków zawarcia małżeństwa. Zanim jednak zostaną one zaprezentowane dokładniej, warto chociażby tylko wymienić wskazane w tym dokumencie ogólne kryteria, które mają związek ze wspomnianymi funkcjami przy okazji sprawowania sakramentów: uznanie chrztu za fundament wspólnoty między wszystkimi chrześcijanami, konieczność wspólnego świadectwa wiary chrześcijan i wartość z niego płynąca, zgoda na współuczestniczenie w sprawach duchowych (*communicatio in spiritualibus*) i współuczestnictwo w rzeczach świętych (*communicatio in sacris*)², które są wspólne chrześcijanom „w taki sposób i w takiej mierze, w jakiej mogą być

1 Sekretariat do Spraw Jedności Chrześcijan, *Directorium ad ea quae a Concilio Vaticano Secundo de re oecumenica promulgata sunt exsequenda* (cz. I promulgowano 14 maja 1967 roku, „Acta Apostolicae Sedis” [dalej: AAS] 59 [1967], s. 574–592, polski przekład: *Posoborowe prawodawstwo kościelne* [dalej: PPK], zebrali i przetłumaczyli ks. E. Szafrowski, t. 1, z. 2, Warszawa 1969, s. 114–158; cz. II promulgowano 16 kwietnia 1970 r., AAS 62 [1970], s. 705–724, tekst polski: PPK, t. 3, z. 2, Warszawa 1971, s. 49–92. W dalszym ciągu cytowane jako DE 1967).

2 „Przez współuczestnictwo w sprawach duchowych rozumie się wszystkie modlitwy wspólnie podejmowane, wspólne korzystanie z rzeczy lub miejsc świętych i wszelkie współuczestnictwo w rzeczach świętych we właściwym i prawdziwym tego słowa rozumieniu. Uczestnictwo w rzeczach świętych ma miejsce, gdy ktoś uczestniczy w jakimkolwiek kulcie liturgicznym lub także w sakramentach jakiegoś Kościoła lub Wspólnoty kościelnej” (art. 29–30). Szerzej na temat genezy tych zasad w pracach przygotowawczych i dokumentach Soboru Watykańskiego II zob. m.in. J. H. Widuch, *Współuczestnictwo w świętych czynnościach w świetle Dekretu „O Kościołach wschodnich katolickich” Soboru Watykańskiego II*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 12 (1979), s. 265–290.

godziwe w obecnym stanie podziału³, przy zachowaniu zasady wzajemności, tak by „współdział w rzeczach duchowych przy wzajemnej życzliwości i miłości, chociażby był określony bardziej ścisłymi granicami, przyczyniał się do zdrowego postępu zgody między chrześcijanami⁴”.

Czy pełnienie funkcji chrzestnego, świadka bierzmowania oraz świadka przy zawarciu małżeństwa to współuczestnictwo w rzeczach świętych? Choć można spotkać się z interpretacją, w myśl której *communicatio in sacris* należy rozumieć jako udzielanie i przyjmowanie sakramentów świętych przy przekraczaniu jurydycznych granic Kościołów i wspólnot chrześcijańskich, w duchu kan. 844 kodeksu prawa kanonicznego z 1983 roku, a więc w odniesieniu do sakramentów pokuty, Eucharystii i namaszczenia chorych, to jednak należy przypomnieć, że DE 1967 określało *communicatio in sacris* jako uczestnictwo „w jakimkolwiek kulcie liturgicznym, lub także w sakramentach jakiegoś Kościoła czy Wspólnoty kościelnej⁵”, a przez kult liturgiczny trzeba rozumieć „kult zorganizowany według ksiąg, przepisów lub zwyczajów jakiegoś Kościoła czy Wspólnoty, sprawowany przez szafarza lub delegata takiego Kościoła lub Wspólnoty, o ile występuje on w tej roli⁶”. W tym sensie pełnienie którejs z wspomnianych funkcji należy do *communicatio in sacris*, choć – jak się zaznaczało – jest to współuczestnictwo w świętych czynnościach „pozasakramentalnych⁷”, co może trochę dziwić, jako że przecież chodzi o uczestnictwo w udzielaniu sakramentów (choć nie o samo ich sprawowanie lub przyjmowanie). Także i dzisiaj, po wydaniu w 1993 roku nowego *Dyrektorium ekumenicznego*⁸, które zastąpiło poprzednie, pełnienie wymienionych funkcji uznawane jest jako przejaw *communicatio in sacris* „*extra sacramenta*”⁹.

3 DE 1967, art. 25.

4 DE 1967, art. 27.

5 DE 1967, art. 30.

6 DE 1967, art. 31.

7 Zob. J. H. Widuch, *Współuczestnictwo...*, dz. cyt., s. 274.

8 Papieska Rada ds. Jedności Chrześcijan, *Dyrektorium w sprawie realizacji zasad i norm dotyczących ekumenizmu*, 26.03.1993, tekst polski w: „Communio. Międzynarodowy Przegląd Teologiczny” 14 (1994) nr 2 (80), s. 3–93. W dalszym ciągu cytowane jako: DE 1993.

9 Zob. A. S. Sánchez-Gil, *Communicatio in sacris*, w: *Diccionario General de Derecho Canónico*, obra dirigida y coordinada por J. Otaduy, A. Viana, J. Sedano, vol. 2, Pamplona 2012, s. 280.

1. Chrzestni

Instytucja chrzestnych (rodziców chrzestnych) – łac. *patrini* – znana jest w wielu wyznaniach chrześcijańskich, wywodzi się bowiem z czasów Kościoła niepodzielonego¹⁰. Nie ma też zasadniczo większych różnic wśród wielu wyznań chrześcijańskich w postrzeganiu funkcji rodziców chrzestnych oraz przypisywanych im zadań. W myśl kan. 872 kodeksu prawa kanonicznego [KPK] z 1983 roku chrzestny ma towarzyszyć dorosłemu w chrześcijańskim wtajemniczeniu, a dziecko wraz z rodzicami przedstawiać do chrztu oraz pomagać, by ochrzczony prowadził życie chrześcijańskie odpowiadające przyjętemu sakramentowi i wypełniał wiernie związane z nim obowiązki¹¹. Podobnie, mimo dostrzegalnych pewnych różnic, w zasadniczym zarysie rola chrzestnych ujmowana jest w Kościele prawosławnym¹² oraz wyznaniach chrześcijańskich wywodzących się z protestantyzmu, które zarówno od strony dogmatycznej, jak i liturgicznej uznają sakramentalny charakter chrztu, a wskazania odnoszące się do sprawowania swej funkcji przez chrzestnych zasadniczo nie odbiegają od regulacji prawnokanonicznej w Kościele katolickim¹³. Podobne

¹⁰ Na temat historii instytucji rodziców chrzestnych zob. M. Pastuszko, *Prawo o sakramentach świętych*, t. 1: *Normy ogólne i sakrament chrztu*, Warszawa 1983, s. 277–287; J. Białobok, *Instytucja rodziców chrzestnych w ustawodawstwie Kościoła rzymsko-katolickiego (studium historyczno-prawne)*, Tarnów 2001, s. 31–258.

¹¹ Szerzej na temat roli i zadań rodziców chrzestnych w doktrynie i prawie Kościoła katolickiego zob. G. Dammaco, *Missione dei genitori e munus dei padrini*, „Monitor Ecclesiasticus” 115 (1990), s. 627–646; A. Perlasca, *La figura e il ruolo dei padrini nei sacramenti dell’iniziazione cristiana*, w: *Quando si diventa cristiani. I sacramenti dell’iniziazione: indicazioni canoniche e pastorali*, a cura di G. Trevisan, Milano 2003, s. 321–344; J. San José Prisco, *El padrino de bautismo y su recuperación jurídico-pastoral*, „Revista Española de Derecho Canónico” 61 (2004), s. 41–64; W. Wenz, *Recepcja norm prawa powszechnego o rodzicach i chrzestnych w prawie partykularnym wybranych synodów diecezjalnych*, „Perspectiva. Legnickie Studia Teologiczno-Historyczne” 5 (2006) nr 1, s. 219–254; A. Noyszewska, *Duchowe rodzicielstwo rodziców chrzestnych*, „Pedagogia Ojcostwa” 1 (2010) nr 1, s. 214–222; M. Blanco, *Padrinos*, w: *Diccionario General de Derecho Canónico*, obra dirigida y coordinada por J. Otaduy, A. Viana, J. Sedano, vol. 5, Pamplona 2012, s. 858–861; K. Cypior, *Rodzice chrzestni w kodeksach Jana Pawła II*, w: *Kodeks Prawa Kanonicznego w badaniach młodych naukowców*, red. M. Sitarz, t. 2, Lublin 2015, s. 201–214.

¹² Zob. D. Sawicki, *Sakrament świętego chrztu*, „Elpis” 13 (2011), s. 273.

¹³ Zob. G. Tröger, *Paten*, w: *Lexikon für Kirchen- und Staatskirchenrecht*, Hrsg. A. von Campenhausen, I. Riedel-Spangenberg, R. Sebott, Bd. 3, Paderborn 2004, s. 168–170; *Leitlinien kirchlichen Lebens der Vereinigten Evangelisch-Lutherischen Kirche Deutschlands (VELKD). Handreichung für eine kirchliche Lebensordnung*, Gütersloh 2003, s. 41–42; *Die Taufe. Eine Orientierungshilfe zu Verständnis und Praxis der Taufe in der evangelischen Kirche. Vorgelegt vom Rat der Evangelischen Kirche in Deutschland*, Hrsg. Kirchenamt der Evangelischen Kirche in Deutschland, München 2008, s. 46–48.

są zresztą, pojawiające się w różnych Kościołach, trudności pastoralne związane z rodzicami chrzestnymi, ich wyborem i pełnieniem przez nich swych zadań: brak formacji kandydatów i rozumienia przez nich funkcji, jaka została im powierzona, wybór osób często przypadkowych, niespełniających podstawowych wymagań religijnych (a nawet próby przedstawienia niechrześcijan!), sprowadzanie zadań chrzestnych do czystej konwencji. Wymownym przykładem kryzysu, jaki dotyka instytucję chrzestnych, jest niedawna decyzja jednego z włoskich katolickich biskupów, który w swej diecezji, po uzyskaniu jednomyślnej pozytywnej opinii rady kapłańskiej, zlikwidował – *ad experimentum*, na okres trzech lat – funkcję rodziców chrzestnych¹⁴. Decyzję tę hierarcha motywował m.in. trudnościami, na jakie w zsekularyzowanym społeczeństwie napotykają duszpasterze i katolicycy rodzice w wyborze takich kandydatów na chrzestnych, którzy spełnialiby kryteria określone w kan. 874 § 1 KPK, zważywszy, że wymóg udziału chrzestnych lub przynajmniej jednego chrzestnego przy chrzcie nie ma charakteru absolutnego, lecz jest uwarunkowany klauzulą „jeśli to możliwe” (kan. 872 KPK).

Gdy chodzi o wymiar ekumeniczny instytucji rodziców chrzestnych, należy – z katolickiego punktu widzenia – podjąć kwestię możliwości dopuszczenia chrześcijan niekatolików do pełnienia funkcji chrzestnych w Kościele katolickim, a także zagadnienie dopuszczalności udziału katolików jako chrzestnych podczas sprawowania tego sakramentu w innych Kościołach czy wspólnotach.

Zarówno prawo dawne¹⁵, jak i kodeks prawa kanonicznego z 1917 roku stanowczo odrzucały możliwość dopuszczania niekatolików do godności rodziców chrzestnych w Kościele katolickim. W rozstrzygnięciu konkretnych kasusów kierowano się zasadą: lepiej jest, by chrzest był udzielony bez żadnego chrzestnego, aniżeli by chrzestnym miał być heretyk¹⁶. Kanon 765, 2° pierwszego kodeksu wykluczał – i to do ważności¹⁷ – z powoływania na rodziców chrzestnych tych, którzy należeli

14 Zob. Vescovo della Diocesi Melfi-Rapolla-Venosa, *Abolizione dei padrini e delle madrine*. Decreto Prot. N. 43/16/Cu, 7 Ottobre 2016, http://www.webdiocesi.chiesacattolica.it/cci_new/allegati/44849/Decreto_Padrini.pdf (10.05.2017).

15 Zob. szerzej M. Pastuszko, *Prawo o sakramentach*, dz. cyt., s. 290–291; J. Białobok, *Instytucja rodziców chrzestnych...*, dz. cyt., s. 142–151.

16 Tak np. S. Congregatio S. Officii, *Resp. part. 3 maii 1893*, w: *Codicis Iuris Canonici Fontes*, ed. P. Gasparri, vol. 4, Romae 1951, s. 481, nr 1163.

17 Chodziło nie o ważność chrztu, lecz o ważność pełnienia funkcji chrzestnego, co wiązało się z zaciągnięciem małżeńskiej przeszkody zrywającej pokrewieństwa duchowego pomiędzy chrzestnym a chrześniakiem (zob. kan. 1079 w powiązaniu z kan. 768 KPK z 1917). Dziś w kodeksie prawa kanonicznego nie ma już tej przeszkody, ale występuje ona w kodeksie kanonów Kościołów wschod-

do grupy heretyckiej lub schizmatyckiej (łącznie z tymi, którzy urodzili się, zostali ochrzczeni i wychowani we wspólnotach niekatolickich, które tak były wówczas określane¹⁸). Taka surowość ówczesnego prawa kanonicznego – choć w tamtych uwarunkowaniach w pewien sposób rozumiała – dziś z pewnością razi, i to nie tylko z powodu stosowanej wówczas nomenklatury, która szczęśliwie jest nam dziś obca. Z pewnością była przeszkodą w przeżywaniu wiary chrześcijańskiej w duchu zgody i miłości w małżeństwach i rodzinach mieszanych czy w tych rejonach, w których żyli obok siebie wierni różnych wyznań chrześcijańskich¹⁹.

Pierwszą oznaką złagodzenia dyscypliny było postanowienie soborowego dekretu Soboru Watykańskiego II o katolickich Kościołach wschodnich *Orientalium Ecclesiarum* o możliwości współdziałania katolików ze wschodnimi braćmi odłączonymi w świętych czynnościach, rzeczach i miejscach, dla słusznej przyczyny²⁰. Nie było jednak w soborowym dokumencie *expressis verbis* mowy o pełnieniu funkcji chrzestnego w relacjach międzywyznaniowych. Dopiero pierwsze *Dyrektorium ekumeniczne* dopuściło taką możliwość w odniesieniu do niekatolickich chrześcijan wschodnich, z którymi – jak przypominano w soborowym dekrecie o ekumenizmie²¹ – łączy Kościół katolicki głęboka wspólnota wiary i sakramentów.

W odniesieniu do niekatolickich Kościołów wschodnich DE z 1967, odwołując się do ścisłej wspólnoty z tymi Kościołami postanawiało, iż „wolno dla słusznej przyczyny dopuścić wiernego wschodniego do funkcji chrzestnego razem z chrzestnym katolikiem (lub chrzestną katoliczką) przy chrzcie katolickiego dziecka lub dorosłego, byleby w sposób wystarczający zabezpieczono katolickie wychowanie i stwierdzono zdadność chrzestnego”²².

nich (zob. kan. 811 § 1 KKKW). Stąd w kan. 685 § 1 KKKW także podaje się warunki do „ważnego” podjęcia obowiązków chrzestnego, co nie pojawia się w analogicznym kan. 874 § 1 KPK.

18 Zob. kan. 1325 KPK z 1917.

19 Zob. J. H. Widuch, *Współuczestnictwo...*, dz. cyt., s. 287.

20 Zob. Sobór Watykański II, Dekret o katolickich Kościołach wschodnich *Orientalium Ecclesiarum*, 1964, nr 28. Należy pamiętać, że kan. 1258 § 1 KPK z 1917. zabraniał jakiegokolwiek czynnego udziału w świętych czynnościach sprawowanych przez niekatolików. Tolerowany był jedynie bierny udział w pogrzebach albo w obrzędzie zawarcia małżeństwa, z powodu pełnionego urzędu świeckiego lub z racji społecznych (§ 2).

21 Sobór Watykański II, Dekret o ekumenizmie *Unitatis redintegratio*, 1964, nr 15: „Skoro więc Kościoły te mimo odłączenia posiadają prawdziwe sakramenty, szczególnie zaś, na mocy sukcesji apostoelskiej, kapłaństwo i Eucharystię, dzięki którym są dotąd z nami złączone najściślejszym węzłem, pewien współdziałal w czynnościach świętych, w odpowiednich okolicznościach i za zgodą kościelnej władzy, jest nie tylko możliwy, ale i wskazany”.

22 DE 1967, art. 48.

Ten sam dokument w odniesieniu do chrześcijan z innych wspólnot – czyli wywodzących się z reformacji – stanowił: „z racji pokrewieństwa lub przyjaźni, chrześcijanin innej wspólnoty, utwierdzony w wierze Chrystusowej, może być dopuszczony z chrzestnym katolikiem (lub chrzestną katoliczką) jako chrześcijański świadek tego chrztu”²³.

Dyrektorium z 1967 roku zezwalało również katolikom na podjęcie funkcji odpowiednio chrzestnego (w Kościele wschodnim) lub świadka chrztu (w innej wspólnocie chrześcijańskiej), gdyby został o to poproszony²⁴.

Promulgowany w 1983 roku *Kodeks prawa kanonicznego* nie przejął jednak tych przepisów całkowicie. Kanon 874 § 2 stanowi bowiem: „Ochrzczony, należący do niekatolickiej wspólnoty kościelnej, może być dopuszczony tylko razem z chrzestnym katolikiem, i to jedynie jako świadek chrztu”. Przyjęto zatem zasadę przewidzianą w *Dyrektorium* dla członków chrześcijańskich wspólnot kościelnych, dopuszczając możliwość ich udziału jako świadków chrztu, ale z nieznanymi powodów nie uwzględniono szczególnej więzi łączącej Kościół katolicki z Kościołami wschodnimi i nie uczyniono względem nich żadnego wyjątku, pomijając milczeniem możliwość dopuszczenia chrześcijan wschodnich do pełnienia funkcji rodziców chrzestnych. Do tego zagadnienia powrócimy w dalszym ciągu.

Rozróżnienie pomiędzy wiernymi należącymi do niekatolickich Kościołów wschodnich i pozostałymi chrześcijanami spoza Kościoła katolickiego jest jednak aktualne w drugim wydaniu *Obrzędów chrztu dzieci*, które uwzględniają przepisy kodeksu prawa kanonicznego z 1983 roku: „Jeżeli rodzice przyjmującego chrzest wyrażą takie życzenie, obok chrzestnego katolika (chrzestnej katoliczki) można dopuścić jako chrześcijańskiego świadka chrztu człowieka ochrzczonego i wierzącego w Chrystusa, ale nienależącego do wspólnoty katolickiej. Co do odłączonych braci z Kościołów wschodnich należy wziąć pod uwagę specjalne przepisy dla Kościołów wschodnich”²⁵.

²³ DE 1967, art. 57.

²⁴ Było to wcześniej surowo zabronione na mocy kan. 1258 § 1 KPK z 1917. Zob. S. Alonso Morán, *Del culto divino*, w: A. Alonso Lobo, L. Miguélez Domínguez, S. Alonso Morán, *Comentarios al Código de Derecho Canónico con el texto legal latino y castellano*, t. 2, Madrid 1963, s. 862. Na katoliku, który nie zastosował się do tego zakazu ciążyło podejrzenie o przestępstwo herezji, jak stanowił ówczesny kan. 2316 KPK z 1917.

²⁵ *Obrzędy chrztu dzieci. Dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, wydanie drugie poprawione, Katowice 1987, s. 13, nr 10, pkt 6.

Choć wyraźnie nie wspomina się o możliwości dopuszczenia do pełnienia funkcji chrzestnego wschodnich niekatolików, uwzględnia się szczególny stosunek, jaki Kościół katolicki ma do Kościołów wschodnich²⁶.

Wyraźne rozróżnienie pomiędzy Kościołami wschodnimi i pozostałymi chrześcijanami niekatolikami ustawodawca kanoniczny uczynił znowu w *Kodeksie kanonów Kościołów wschodnich* promulgowanym w 1990 roku. Kanon 685 tego kodeksu, po ustanowieniu ogólnego wymogu, by chrzestny należał do Kościoła katolickiego, zaznacza wyjątek od tej zasady zawarty w § 3: „Dla słusznej przyczyny można dopuścić chrześcijanina jakiegokolwiek Kościoła wschodniego niekatolickiego do pełnienia funkcji chrzestnego, ale zawsze razem z chrzestnym katolikiem”²⁷.

Podobnie nowe *Dyrektorium ekumeniczne* z 1993 roku podtrzymuje dystynkcję pomiędzy niekatolickimi chrześcijanami wschodnimi i pozostałymi. Po przypomnieniu ogólnej zasady, w myśl której „rodzice chrzestni, w sensie liturgicznym i kanonicznym, powinni być członkami Kościoła lub Wspólnoty eklezjalnej, w której chrzest jest sprawowany”, stanowi się, że z racji wspólnego chrztu, jak też ze względu na więzy rodzinne lub przyjacielskie, „osoba ochrzczona, która przynależy do innej Wspólnoty eklezjalnej, może być dopuszczona jako świadek chrztu, ale tylko razem z chrzestnym katolickim. Ze względu na ścisłą komunie istniejącą między Kościołem katolickim i wschodnimi Kościołami prawosławnymi, wolno dla słusznych powodów dopuścić wiernego wschodniego do pełnienia roli chrzestnego obok chrzestnego katolickiego (lub matki chrzestnej katolickiej) w chrzcie dziecka lub dorosłego katolika, pod warunkiem jednak wystarczającego zabezpieczenia wychowania ochrzczonego oraz stwierdzenia zdadności chrzestnego”²⁸.

²⁶ Co ciekawe, wprowadzenie do pierwszego wydania *Ordo baptismi parvulorum* z 1969 roku nie zawierało specjalnej wzmianki o Kościołach wschodnich, a cytowany powyżej punkt 6 kończył się słowami: „Trzeba wziąć przy tym pod uwagę przepisy ekumeniczne ustanowione dla różnych przypadków” (PPK, t. 2, zes. 2, s. 347).

²⁷ KKKW nie wspomina wyraźnie, by inni niekatolicy (nie wschodni) mogli pełnić funkcję świadka chrztu, co zostało krytycznie ocenione. Zob. I. Pérez de Heredia, *I profili ecumenici della salute animarum nella codificazione della Chiesa cattolica*, „Ius Ecclesiae” 12 (2000), s. 488–489, przyp. 80. Niemniej jednak taką możliwość dopuszcza się w doktrynie w oparciu o przepis *Dyrektorium ekumenicznego*, tak przynajmniej zostało to wyjaśnione podczas prac nad KKKW („Nuntia” 28 [1989], s. 86). Zob. J. San José Prisco, *Sub can. 685*, w: F. R. Aznar Gil, M. Cortés Diéguez et al., *Código de Cánones de las Iglesias Orientales. Edición bilingüe comentada por los profesores de la Facultad de Derecho Canónico de la Universidad Pontificia de Salamanca*, Madrid 2015², s. 272.

²⁸ DE 1993, art. 98.

Nie jest jasne, dlaczego kodeks prawa kanonicznego, odmiennie niż wszystkie pozostałe normy wydane w tej materii, w ogóle nie wspomina o możliwości pełnienia przez wschodniego chrześcijanina niekatolika funkcji chrzestnego w Kościele katolickim, a jedynie dopuszcza możliwość udziału ochrzczonego niekatolika jako świadka chrztu (obok chrzestnego katolickiego)²⁹. Wobec milczenia kodeksu niektórzy komentatorzy także pomijają tę kwestię, uznając, że chrześcijanin niekatolik (jakikolwiek, a zatem także prawosławny) może być tylko świadkiem chrztu, nie zaś chrzestnym³⁰. Większość jednak uznaje, że nawet jeśli kodeks prawa kanonicznego nic na ten temat nie mówi, kan. 874 § 2 KPK winien być interpretowany w łączności z kan. 685 § 3 KKKW oraz nowym *Dyrektorium ekumenicznym*, a co za tym idzie wierni niekatolickich Kościołów wschodnich mogą pełnić funkcję chrzestnych³¹.

²⁹ Tym bardziej, że podczas prac nad reformą kodeksu prawa kanonicznego taka możliwość była przewidywana wprost, ale została odrzucona. Zob. „Communicationes” 3 (1971), s. 201; 13 (1981), s. 230–231; 15 (1983), s. 184. Zob. F. Coccopalmerio, *La „communicatio in sacris” nel Codice di Diritto Canonico e negli altri documenti ecclesiali*, w: *La funzione di santificare della Chiesa: XX Incontro di Studio. Passo della Mendola - Trento 5 luglio - 9 luglio 1993*, a cura del Gruppo Italiano Docenti di Diritto Canonico, Milano 1995, s. 228–229.

³⁰ Zob. V. I. Papež, *Diritto canonico ed ecumenismo*, w: *Ius in vita et in missione Ecclesiae. Acta Symposii Internationalis Iuris Canonici occurrente X anniversario promulgationis Codicis Iuris Canonici diebus 10–24 aprilis 1993 in Civitate Vaticana celebrati*, ed. Pontificium Consilium de Legum Textibus Interpretandis, Libreria Editrice Vaticana 1994, s. 1198–1199; M. Blanco, *Sub can. 874*, w: *Comentario Exegético al Código de Derecho Canónico*, obra coordinada y dirigida por A. Marzoa, J. Miras, R. Rodríguez-Ocaña, t. 3, Pamplona 1996, s. 496; A. E. Hierold, *Taufe und Firmung*, w: *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, Hrsg. J. Listl, H. Schmitz, Regensburg 1999, s. 817. Niektórzy nie tylko nie wspominają o możliwości wyznaczenia na chrzestnego wschodniego niekatolika, ale wyraźnie podkreślają, że kodeks prawa kanonicznego „nie dopuszcza do tej funkcji ani akatolików wschodnich, ani zachodnich” (R. Hołubowicz, *Sakrament chrztu świętego w świetle ustawodawstwa katolickich Kościołów wschodnich zawartego w Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium*, „Wrocławski Przegląd Teologiczny” 20 [2012] nr 2, s. 113). Jeden autorów uznaje wprost, że w tej sytuacji kan. 874 § 2 zniósł art. 48 DE 1967, zezwalający na dopuszczenie wschodnich niekatolików do pełnienia funkcji chrzestnych. Zob. S. Ardito, *Battesimo: Aspetti teologici e canonistici*, „Monitor Ecclesiasticus” 115 (1990), s. 63. Niemniej jednak już po ukazaniu się tego artykułu norma dopuszczająca udział prawosławnego w roli chrzestnego pojawiła się znowu w nowym *Dyrektorium ekumenicznym*.

³¹ Jedną z prób wyjaśnienia milczenia KPK w tej kwestii jest powoływanie się na opinię wyrażoną podczas prac nad reformą kodeksu, że wyrażenie „niekatolicka wspólnota kościelna” zawarte w kan. 874 § 2 nie dotyczy prawosławnych Kościołów wschodnich niebędących w pełnej komunii z Kościołem katolickim. Zob. „Communicationes” 5 (1983), s. 182. Na to zdanie powołuje się też DE 1993 w przyp. 107. Niemniej jednak nie jest to wyjaśnienie w pełni przekonujące, bowiem nie daje odpowiedzi na pytanie o pominięcie Kościołów wschodnich.

Taka sytuacja prowadzi do pewnej konfuzji, nie tylko z uwagi na materialny zakres obowiązywania przepisu, ale również ze względu na technikę legislacyjną i hierarchię norm kanonicznych. DE 1993 wydane przez Papieską Radę ds. Jedności Chrześcijan jest bowiem dokumentem normatywnym niższego rzędu niż kodeks prawa kanonicznego promulgowany mocą władzy papieża. Przepis stanowiony przez jedną z dykasterii Kurii Rzymskiej nie może zmieniać prawa stanowionego przez najwyższą władzę kościelną, a w tym przypadku, zdaniem niektórych, mamy do czynienia z prawdziwą nowelizacją³².

Możliwość, by wierni niekatolickich Kościołów wschodnich byli rodzicami chrzestnymi dla katolików nie uchyla generalnej reguły, w myśl której chrzestny winien być katolikiem³³, a więc albo ochrzczonym w Kościele katolickim, albo po chrzcie do niego przyjętym. Uzasadnienie tej reguły znajdujemy w *Dyrektorium ekumenicznym*: „rodzice chrzestni, w sensie liturgicznym i kanonicznym, powinni być członkami Kościoła lub Wspólnoty eklezjalnej, w której chrzest jest sprawowany. Nie tylko bowiem biorą na siebie odpowiedzialność za chrześcijańskie wychowanie osoby ochrzczonej (lub bierzmowanej) jako rodzice lub przyjaciele, ale są także przedstawicielami wspólnoty wiary, poręczycielami wiary kandydata i jego pragnienia komunii eklezjalnej”³⁴.

A zatem powody uzasadniające regułę: „chrzestny z tego samego Kościoła, co podmiot chrztu” są dwa. Pierwszym jest spoczywający na rodzicach chrzestnych obowiązek wspierania rodziców naturalnych w wychowaniu ochrzczonego dziecka³⁵. Skoro ma być to wychowanie katolickie – a do takiego są zobowiązani katolickcy rodzice³⁶ – to wydaje się oczywiste, że chrzestny osoby chrzczonej

32 Zob. P. Gefaell, *Il nuovo Direttorio ecumenico e la „communicatio in sacris”*, „Ius Ecclesiae” 6 (1994), s. 260–265, 275.

33 Zob. kan. 874 § 1, 3° KPK.

34 DE 1993, art. 98. Także w poprzednim *Dyrektorium* zaznaczano, że chrześcijaninowi pochodzącemu ze wspólnoty odłączonej nie wolno wykonywać funkcji chrzestnego, bowiem ten nie występuje wyłącznie jako krewny rodziny lub przyjaciel ochrzczonego, ale reprezentuje wspólnotę wiary i jest poręczycielem wiary neofity. Zob. DE 1967, art. 57.

35 Zob. kan. 774 § 2 KPK.

36 Kan. 868 § 1, 2°; 793 § 1 i 2 oraz 798 mówią o spoczywającym na katolickich rodzicach obowiązku „katolickiego” wychowania. Kanon 226 stanowi o trosce o „chrześcijańskie” wychowanie dzieci, jednakowoż „zgodnie z nauką przekazywaną przez Kościół”. Nie można przy tym nie dostrzec zmiany w porównaniu z kodeksem prawa kanonicznego z roku 1917, gdzie w ówczesnym kan. 1372 § 2 mowa była o wychowaniu „chrześcijańskim”. Zob. P. Kroczyński, *Wychowanie. Optyka prawa polskiego i prawa kanonicznego*, Kraków 2013, s. 82–83. W odniesieniu do małżeństw mieszanych zob. kan. 1125,

w Kościele katolickim powinien być katolikiem, aby móc w razie potrzeby zapewnić wychowanie katolickie.

Drugim powodem jest fakt reprezentowania przez chrzestnego Kościoła katolickiego, do którego zostaje przyjęty nowo ochrzczony. Chrzest, zważywszy, że poprzez ten sakrament dokonuje się włączenie do Kościoła³⁷, jest udzielany w konkretnej wspólnotie wyrażającej wiarę i pragnienie komunii kandydata do chrztu lub – gdy chodzi o dziecko – jego rodziców oraz właśnie chrzestnych. Ochrzczony zostaje włączony nie tylko do szeroko rozumianej wspólnoty chrześcijańskiej, ale do Kościoła katolickiego, także w rozumieniu jurydycznym³⁸. Nie jest powołany tylko do życia chrześcijańskiego, ale do życia we wspólnotie Kościoła katolickiego³⁹. Dlatego przy chrzcie ma być obecny chrzestny „przedstawiciel zarówno rodziny ochrzczonego, rozszerzonej w znaczeniu duchowym, jak i Kościoła, naszej Matki”⁴⁰. Nie może reprezentować Kościoła i wyrażać jego wiary osoba niepozostająca z nim w pełnej komunii⁴¹.

Dlatego nawet jeśli wierny należący do niekatolickiego Kościoła wschodniego zostaje dopuszczony do pełnienia funkcji chrzestnego, może wykonywać to zadanie jedynie obok chrzestnego katolika, nigdy zaś w pojedynkę. Choć przepisy prawa kanonicznego dopuszczają sytuację, w której byłby tylko jeden chrzestny⁴², gdyby tę funkcję miał pełnić niekatolik wschodni, przepis ten nie ma zastosowania – musi być ich dwoje, i to różnej płci⁴³.

^{1°} KPK z 1983; M. Gwóźdź, *Religijne wychowanie potomstwa w małżeństwach mieszanych*, Katowice 2015, s. 41–86.

³⁷ Zob. kan. 96 i 849 KPK. Zob. R. Coronelli, *La rilevanza canonica dei sacramenti dell'iniziazione cristiana in ordine alla incorporazione alla Chiesa*, w: *Iniziazione cristiana: profili generali. XXXIV Incontro di Studio. Hotel Planibel di La Thuile (AO), 2-6 luglio 2007*, a cura del Gruppo Italiano Docenti di Diritto Canonico, Milano 2008, s. 98–103.

³⁸ Zob. B. Zotz, *Katholisch getauft – katholisch geworden. Kanonistische Kriterien für die Zugehörigkeit zur römischen Kirche*, Essen 2002, s. 47–81; M. Zaborowski, *Nabycie przynależności do Kościoła katolickiego*, Lublin 2013, s. 197–226. Autor drugiego z cytowanych opracowań dokonuje bardzo obszernych zapożyczeń z pierwszej monografii, bez cytowania jej austriackiego autora.

³⁹ Zob. A. Perlasca, *La figura e il ruolo dei padrini...*, dz. cyt., s. 337.

⁴⁰ *Obrzędy chrztu dzieci*, dz. cyt., s. 12, nr 8.

⁴¹ Zob. S. Ardito, *Battesimo...*, dz. cyt., s. 64.

⁴² Zob. kan. 873 KPK.

⁴³ Kanon 873 stanowi, że ma być jeden chrzestny lub jedna chrzestna, lub para chrzestnych: kobieta i mężczyzna („unus et una”). Przepis ten, nie zawsze zrozumiały i stosowany w praktyce, poddaje krytycznej analizie J. Trudeau, *Les parrains: note canonique sur problème pastoral dans canons 873 et 874 § 2 du CIC*, „Studia Canonica” 42 (2008), s. 205–217. Co ciekawe, analogiczny kan. 684 § 1

Należy także podkreślić, że chrzestny niekatolik musi być uznany za zdolnego do pełnienia tej funkcji, a zatem winien spełniać te same wymagania, spełnienia których oczekuje się od katolika mającego być chrzestnym⁴⁴. Oceny zdolności kandydata na chrzestnego lub chrzestną dokonuje – jak w każdym przypadku – proboszcz miejsca chrztu względnie szafarz tego sakramentu⁴⁵.

Tak poprzednie, jak i aktualne *Dyrektorium ekumeniczne* wyrażało zgodę na to, by katolik mógł pełnić zadanie chrzestnego w którymś z niekatolickich Kościołów wschodnich, jeżeli został zaproszony do pełnienia tej funkcji⁴⁶. Należy zwrócić uwagę na konieczność bycia „zaproszonym” do podjęcia funkcji chrzestnego – nie można traktować tego jako prawa przysługującego katolikowi, ale należy przestrzegać przepisów własnych Kościoła, w którym ma miejsce chrzest. W obu dokumentach podkreślano przy tym, że w takiej sytuacji obowiązek troski o wychowanie chrześcijańskie spoczywa w pierwszym rzędzie na chrzestnym (lub chrzestnej) będącym członkiem Kościoła, w którym dziecko zostało ochrzczone.

Przepisy i praktyka Kościoła prawosławnego w odniesieniu do chrześcijan nieprawosławnych są w zasadzie podobne do tych ustanowionych w Kościele katolickim. Zastrzega się, że chrzestny przy chrzcie udzielanym w Kościele prawosławnym ma być wiernym tego Kościoła. Katolika natomiast można, na zasadzie ekonomii, dopuścić do pełnienia tej funkcji jedynie obok chrzestnego prawosławnego, choć praktyka w konkretnych przypadkach może okazać się odmienna. Podkreśla się przy tym, że – zgodnie z kanonami składającymi się na prawo Kościoła prawosławnego – wystarczy tylko jeden chrzestny, który ma być tej samej płci „i bezwzględnie tej samej wiary, co dziecko”⁴⁷. Natomiast ustanawianie dwojga chrzestnych jest praktyką późniejszą i z tego zapewne wynika tolerowanie drugiego rodzica chrzestnego z innego niż prawosławne wyznania i odmiennej płci niż dziecko przyjmujące chrzest.

KKKW nie wymaga wyrażnie, by chrzestni byli osobami różnej płci (a także nie zabrania, by było ich więcej niż dwoje), stanowiąc: „Na podstawie starożytnego zwyczaju Kościołów, przyjmujący chrzest powinien mieć przynajmniej jednego chrzestnego”. Nie ma też w prawie wschodnim klauzuli „jeśli to możliwe”, a zatem udział chrzestnego jest obowiązkowy.

44 Zob. kan. 872 § 1 KPK.

45 Wynika to pośrednio z przepisu kan. 872 § 1, 2° KPK.

46 Zob. DE 1967, art. 48 i DE 1993, art. 98.

47 D. Sawicki, *Sakrament świętego chrztu*, dz. cyt., s. 273, przyp. 8.

2. Świadek chrztu

Instytucja „świadka chrztu” przewidziana jest przez prawo kanoniczne Kościoła katolickiego dla wiernego pochodzącego z innych niż Kościoły wschodnie chrześcijańskich wspólnot wyznaniowych, a zatem przede wszystkim dla tych, które wywodzą się z reformacji⁴⁸. O możliwości przyjęcia niekatolickiego wiernego w takiej roli stanowiło – jak wspomniano wyżej – pierwsze *Dyrektorium ekumeniczne* z 1967 roku, choć już wcześniej taka ewentualność pojawiała się w jednostkowych rozstrzygnięciach Kurii Rzymskiej⁴⁹.

Zgodnie z przepisem kan. 874 § 2 KPK „ochrzczony, należący do niekatolickiej wspólnoty kościelnej, może być dopuszczony tylko razem z chrzestnym katolikiem, i to jedynie jako świadek chrztu”. Wyrażenie „ut testis *tantum* baptismi” ma na celu niewątpliwie podkreślenie, że między chrzestnym a świadkiem chrztu zachodzi różnica nie tylko nominalna, ale merytoryczna. Z drugiej strony ani przepisy powszechnego prawa kanonicznego, ani normy liturgiczne nie wyjaśniają, na czym miałyby polegać funkcja świadka chrztu. Wydaje się, że nie można jej zawęzić jedynie do tego, by był obecny i w razie potrzeby mógł zaświadczyć o udzieleniu chrztu⁵⁰, czyli do roli świadka występującego przy zawieraniu małżeństwa⁵¹. Taką funkcję bowiem wypełniają świadkowie, o których mowa w kan. 875 i 876 KPK⁵².

⁴⁸ Krytycznie ocenia to H. Banse, *Il Direttorio ecumenico tra teoria del diritto e prassi del diritto. Una presa di posizione critica sul „Direttorio per l'applicazione dei principi e delle norme sull'ecumenismo”*, „Quaderni di diritto ecclesiale” 7 (1994), s. 72.

⁴⁹ Kongregacja Świętego Oficjum w instrukcji wydanej w styczniu 1763 roku nie zezwalała na dopuszczanie do pełnienia funkcji chrzestnego niekatolika, a jeśli by ten wymuszał swą obecność podczas chrztu, miał być upomniany, że występuje jedynie „tamquam testis non tamquam patrinus”. Zob. S. Congregatio S. Officii, *Resp. part. 3 maii 1893*, w: *Codicis Iuris Canonici Fontes*, ed. P. Gasparri, vol. 4, Romae 1951, s. 93, nr 817. Analogiczne wskazania zawierały podręczniki prawa kanonicznego i teologii moralnej. Zob. M. Conte a Coronata, *Compendium Iuris Canonici ad usum scholarum*, t. 3: *De sacramentis*, Taurini-Romae 1949, s. 49.

⁵⁰ Zob. E. Szafrowski, *Podręcznik prawa kanonicznego*, t. 3, Warszawa 1986, s. 146.

⁵¹ Zob. kan. 1108 § 1 KPK. Do świadków przy zawieraniu małżeństwa przyrównuje funkcję świadków chrztu G. Trevisan, *Sub can. 874*, w: *Codice di diritto canonico commentato*, a cura di Redazione di Quaderni di Diritto Ecclesiale, Milano 2001, s. 734.

⁵² Kan. 875 – „Udzielający chrztu powinien zatroszczyć się, jeśli nie ma chrzestnego, ażeby był przynajmniej jeden świadek, który by mógł stwierdzić udzielenie chrztu”. Kan. 876 – „Do udowodnienia chrztu, jeśli to nie przynosi nikomu szkody, wystarczy oświadczenie jednego wiarygodnego świadka albo przysięga samego ochrzczonego, gdy przyjmował chrzest jako dorosły”.

Jak podkreślają autorzy⁵³, świadek chrztu, o którym mowa w kan. 874 § 2 KPK, oznacza kogoś więcej niż tylko osobę, która wypełnia funkcję czysto dowodową i w razie potrzeby może zaświadczyć o chrzcie. Takie zadanie może bowiem wypełnić każdy człowiek, niezależnie od przynależności religijnej czy wyznaniowej⁵⁴. Natomiast jako chrześcijanin, świadek chrztu, choć nie w pełnym zakresie właściwym chrzestnemu, może wypełniać pewne jego zadania. Jest świadkiem wiary w Trójjedynego Boga i Jezusa Chrystusa Zbawiciela człowieka. Może być także świadkiem życia chrześcijańskiego. Ta rola świadka chrztu podkreślana jest w niektórych kościelnych dokumentach partykularnych i lokalnych⁵⁵. Niektórzy idą jeszcze dalej i nie tylko uznają pewną „stopniowalność” funkcji chrzestnego⁵⁶, czy stosują w praktyce zamiennie pojęcia chrzestnych i świadków chrztu, uznając świadka chrztu za chrzestnego „w szerszym rozumieniu”⁵⁷, ale wprost dopuszczają niekatolików zachodnich do funkcji chrzestnych, przynajmniej w pojedynczych i wyjątkowych przypadkach⁵⁸. Niemniej jednak należy podkreślić, że skoro jednym z zadań rodziców chrzestnych jest przykład życia sakramentalnego, misji tej nie może wypełniać należycie niekatolik luteranin, zważywszy na jego ograniczenia w dostępie do sakramentów świętych w Kościele katolickim⁵⁹. Świadek chrztu nie zastępuje chrzestnego, ale jest dopuszczony tylko obok chrzestnego katolika⁶⁰.

53 Zob. A. Perlasca, *La figura e il ruolo dei padrini...*, dz. cyt., s. 337; J. Trudeau, *Les parrains...*, dz. cyt., s. 213, przyp. 24. Natomiast utożsamia obydwie instytucje A. Słowikowska, *Uczestnictwo wiernych świeckich w liturgii Kościoła łacińskiego. Studium kanoniczne*, Lublin 2014, s. 87–88.

54 Zob. R. Althaus, *Sub can. 874*, w: *Münsterischer Kommentar zum Codex Iuris Canonici (unter besonderer Berücksichtigung der Rechtslage in Deutschland, Österreich und der Schweiz)*, Hrsg. K. Lüdicke, t. 3, Essen 2003, nr 5.

55 Zob. dokument przyjęty w 1985 roku przez Konferencję Episkopatu Austrii zgodnie z projektem uzgodnionym przez komisję katolicko-ewangelicką: *Interpretation der Taufzeugenschaft nach can. 874 § 2 CIC*, „Österreichisches Archiv für katholisches Kirchenrecht” 36 (1986), s. 98 i 129. Cyt. za A. Perlasca, *La figura e il ruolo dei padrini...*, dz. cyt., s. 339–340.

56 Zob. H. Hallermann, *Taufzeuge*, w: *Lexikon für Kirchen- und Staatskirchenrecht*, Bd. 3, dz. cyt., s. 662.

57 Zob. R. Althaus, *Sub can. 874*, dz. cyt., nr 5.

58 Zob. H. Hallermann, *Patedienst*, w: *Lexikon für Kirchen- und Staatskirchenrecht*, Bd. 3, dz. cyt., s. 171. Autor powołuje się na instrukcję duszpasterską biskupa Eichstätt w Niemczech z 29 kwietnia 2002 roku – *Der Dienst der Tauf- und Firmpaten. Pastoralinstruktion und Kommentar*, „Pastoralblatt für das Bistum Eichstätt” 149 (2002) Nr. 51, s. 93–100.

59 Zob. kan. 844 § 3 i 4 KPK.

60 Niemniej jednak rozważa się możliwość ustanowienia tylko świadka chrztu (lub chrzestnego prawosławnego), który występowałby sam, jeśli nie byłoby możliwe znalezienie chrzestnego katolika, który mógłby zgodnie z prawem pełnić swoją funkcję. Zob. R. Althaus, *Sub can. 874*, dz. cyt., nr 5a.

Z pewnością niektóre z formułowanych postulatów (a nawet już podjętych rozstrzygnięć) odbiegają od obowiązującego prawa, zrównując w praktyce świadka chrztu z chrzestnym. Świadek jednak różni się od chrzestnego, a zadanie świadka chrztu nie polega tylko na pełnieniu przez niego funkcji dowodowej. Dlatego z dezaprobatą należy ocenić to, że w kan. 874 § 2 KPK oraz w DE 1993 zrezygnowano z określania świadka chrztu mianem „świadka chrześcijanina” (*testis christianus*)⁶¹, tak jak był nazywany w DE 1967. Taka nazwa mogłaby podkreślać chrześcijański i religijny charakter świadka chrztu podczas obrzędu sprawowania sakramentu i w życiu ochrzczonego, a przede wszystkim różnicę między tym, który ma dawać chrześcijańskie świadectwo wiary, a tym, który pełni jedynie funkcję dowodową w myśl kanonów 875 i 876 KPK.

Wybór świadka chrztu zamiast chrzestnego nie musi być podyktowany szczególnymi racjami i ograniczać się np. do małżeństw mieszanych. Wstęp do *Obrzędów chrztu dzieci* stanowi bowiem, że świadka chrztu można wybrać: „jeżeli rodzice przyjmującego chrzest wyrażą takie życzenie”⁶². Podkreśla się natomiast w literaturze, że świadek chrztu winien, *mutatis mutandis*, odznaczać się takimi samymi przymiotami i spełniać analogiczne wymogi, co w przypadku chrzestnych (kan. 874 § 1 KPK)⁶³. Wynika to także pośrednio ze sformułowania *Dyrektorium ekumenicznego*, iż niekatolik może być „dopuszczony” jako świadek chrztu. Oznacza to, że o jego powołaniu do tej funkcji nie decyduje tylko

Biskup niemieckiej diecezji Regensburg wprost uznaje w takiej sytuacji możliwość udzielenia stosownej dyspensy od przepisów KPK. Zob. *Dispensmöglichkeit bei den Anforderungen an einen Tauf- bzw. Firmpaten (can. 874 § 1, 3° und § 2 CIC)*, 29.01.2015, „Amtsblatt für die Diözese Regensburg“ 2015 Nr. 2, s. 20.

61 Zob. art. 57. Nazwa „chrześcijański świadek chrztu” pozostała jednak w użyciu w *Obrzędach chrztu dzieci*, dz. cyt., s. 13, nr 10, pkt 6.

62 Zob. *Obrzędy chrztu dzieci*, dz. cyt., s. 13, nr 10, pkt 6. W art. 98 DE 1993 czytamy, iż może się to dokonać „ze względu na więzy rodzinne lub przyjacielskie”. Warto zauważyć, że mowa tylko o wyborze dokonywanym przez rodziców dziecka, które ma być ochrzczone. O ile podczas chrztu dzieci udział chrzestnych nie jest obowiązkowy (kan. 872 KPK stanowi w odniesieniu do wszystkich kandydatów: „jeśli to możliwe”), to we *Wprowadzeniu ogólnym* do obrzędów wtajemniczenia chrześcijańskiego czytamy: „zgodnie ze starodawnym zwyczajem Kościoła człowiek dorosły **nie może** być dopuszczony do chrztu bez chrzestnego”. Wydaje się zatem, że winien być to chrzestny, nie zaś tylko świadek chrztu. Wymaga tego większe zaangażowanie chrzestnego przy chrzcie osoby dorosłej: ma towarzyszyć kandydatowi podczas przygotowania do przyjęcia sakramentów wtajemniczenia i kontynuować swe zadanie także po chrzcie neofity. Zob. *Obrzędy wtajemniczenia chrześcijańskiego dorosłych. Dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, Katowice 1988, s. 12, p. 8 i s. 33, p. 42-43.

63 Zob. A. Perlasca, *La figura e il ruolo dei padrini...*, dz. cyt., s. 336-337.

wybór rodziców, ale musi być on potwierdzony przez proboszcza, po weryfikacji, czy kandydat spełnia odpowiednie kryteria (np. wymagany wiek, intencja pełnienia funkcji, życie zgodne z wiarą)⁶⁴. Oczywiście podstawowym i bezwzględnie wymaganym warunkiem jest to, by kandydat na świadka chrztu sam był ważnie ochrzczony.

Nie ma wskazań liturgicznych co do czynności podejmowanych przez świadka podczas ceremonii chrztu. W czasie celebracji uczestniczy w ceremonii chrztu, zajmując miejsce przy rodzicach i rodzicu chrzestnym, nie wypełnia jednak zadań przewidzianych w obrzędzie dla chrzestnego i nie musi odpowiadać na zadawane przez celebransę pytania podczas liturgii chrztu. Nazwisko świadka jest zapisywane w akcie chrztu⁶⁵.

Kościół Ewangelicko-Augsburski nie zna funkcji świadka chrztu w takim znaczeniu, jak przedstawiono to powyżej. Zgodnie z normami obowiązującymi we wspólnocie ewangelickiej chrzestnym powinien być ewangelik, ale dopuszcza się chrzestnego innego wyznania chrześcijańskiego, obok chrzestnego ewangelickiego. *Pragmatyka Służbowa Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Rzeczypospolitej Polskiej* stanowi, że chrzestni powinni być członkami Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego lub członkami innego Kościoła pozostającego we wspólnocie ołtarza i ambony; dopuszczalne jest, aby jedno z rodziców chrzestnych było innego wyznania chrześcijańskiego. Nie mogą być natomiast rodzicami chrzestnymi osoby, które wystąpiły z Kościoła, niewierzący, obojętni lub nienależący do żadnego

⁶⁴ Zdarza się niekiedy, że rodzice dziecka mającego być ochrzczonym przedstawiają jako świadka chrztu **katolika**, który nie spełnia wymogów ustanowionych przez prawo dla rodziców chrzestnych – najczęściej chodzi o osoby pozostające w nieuregulowanych sytuacjach małżeńskich albo tych katolików, którzy nie przyjęli sakramentu bierzmowania. Należy zdecydowanie sprzeciwić się takiej praktyce, którą należałoby uznać za działanie *in fraudem legis*, czyli obchodzenie prawa z wykorzystaniem instytucji świadka chrztu. Katolik, który nie posiada przymiotów wymaganych przez prawo dla chrzestnych, nie może być także świadkiem chrztu. Zob. J. San José Prisco, *El padrino...*, dz. cyt., s. 54. Instytucja świadka chrztu jest przewidziana dla niekatolików, którzy nie mogą być chrzestnymi nie dlatego, że nie spełniają wymogów osobistych, ale z tej zasadniczej przyczyny, że nie są w pełnej komunii z Kościołem katolickim. Prawo partykularne ustanowione w niektórych polskich diecezjach zabrania dopuszczania katolików do pełnienia funkcji świadków chrztu. Zob. np. obowiązującą w archidiecezji krakowskiej *Instrukcję w sprawie chrztu dzieci, których rodzice nie są związani kanonicznym małżeństwem*, 9.01.2008, „Biuletyn Duszpasterski” 2008 nr 2, wyd. Wydział Koordynacji Duszpasterstwa Kurii Metropolitalnej w Krakowie, s. 8, p. 8.

⁶⁵ Zob. kan. 877 § 1 KPK.

Kościół⁶⁶. Podobne zasady przyjmuje Dokument Rady Kościołów Ewangelickich w Niemczech⁶⁷.

3. Świadkowie bierzmowania

Nazwa „świadkowie bierzmowania” przyjęta w języku polskim jest myląca i nie oddaje znaczenia funkcji osoby, która – w myśl przepisu kan. 892 KPK – „ma troszczyć się, ażeby bierzmowany postępował jako prawdziwy świadek Chrystusa i wiernie wypełniał obowiązki związane z tym sakramentem”⁶⁸.

W głównych językach europejskich został zachowany źródłosłów łacińskiego *patrini*, ale przede wszystkim to, że chrzestnych i świadków bierzmowania określa się tym samym słowem⁶⁹. Tymczasem w polskim tłumaczeniu kodeksu prawa kanonicznego – zresztą nie tylko w konkretnym przekładzie, ale w ogóle w języku polskim – brak adekwatnego tłumaczenia łacińskiego *patrini*, pozwalającego tym samym słowem nazwać i chrzestnych, i świadków bierzmowania. Słowo „chrzestni” jest oczywiście związane z chrztem i trudno je stosować do bierzmowania. Nie przyjęła się nomenklatura „rodzice bierzmowania” i konsekwentnie „ojciec bierzmowania” oraz „matka bierzmowania”⁷⁰.

66 Pragmatyka Służbowa Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Rzeczypospolitej Polskiej zatwierdzona na 4. Sesji Synodu X Kadencji ze zmianami dokonanymi do 10. Sesji Synodu XIII Kadencji, § 74, e-f, <https://bik.luteranie.pl/files/Prawo/2017-01-01PragmatykaSubowa-tekstujednolicony.pdf> (dostęp 10.05.2017).

67 Zob. *Leitlinien kirchlichen Lebens...*, dz. cyt., s. 42; G. Tröger, *Paten*, dz. cyt., s. 169.

68 Na ten temat zob. też P. Majer, *Czy rodzice bierzmowanego mogą pełnić funkcję świadków bierzmowania?*, w: *Lex tua veritas. Księga pamiątkowa dedykowana Jego Magnificencji Księdzu Profesorowi Janowi Maciejowi Dyduchowi z okazji 70. rocznicy urodzin*, red. P. Majer, A. Wójcik, Kraków 2010, s. 505.

69 „Padrini” w języku włoskim, „padrinos” w języku hiszpańskim, „parrains” po francusku. W języku niemieckim używa się tłumaczenia „Paten” (ale także „Firmpaten” w odniesieniu do świadków bierzmowania, a „Taufpaten” w odniesieniu do chrzestnych). Język angielski natomiast posługuje się słowem „sponsors”, tak w odniesieniu do świadków bierzmowania, jak i chrzestnych, choć słowo „patrini” jest tłumaczone także jako „godparents”. Natomiast w języku słowackim świadek bierzmowania to „birmovný rodič”. Po czesku natomiast „kmotr” – takim samym słowem określa się chrzestnego.

70 Zob. I. Grabowski, *Prawo kanoniczne według nowego Kodeksu*, Lwów 1927, s. 346–347. Choć autor w innym miejscu pisze też o „świadkach” bierzmowania. Podobnie Stefan Biskupski w autorskim tłumaczeniu kodeksu prawa kanonicznego z 1917 roku używał sformułowania „rodzice bierzmowania”. Zob. S. Biskupski, *Kodeks prawa kanonicznego*, „Prawo Kanoniczne” 6 (1963) nr 1–4, s. 39–41.

Trudno znaleźć polski odpowiednik słowa *patrinus* w odniesieniu do bierzmowania⁷¹. Jednak przyjęte określenie „świadek bierzmowania” może być mylące, bowiem zadania, jakie pełni ta osoba, nie ograniczają się do funkcji dowodowej, czyli możliwości zaświadczenia w razie potrzeby o udzielonym sakramencie, co jest podstawową funkcją świadka (*testis*) w znaczeniu etymologicznym i merytorycznym.

Świadka bierzmowania obowiązują te same wymagania, co chrzestnego⁷². Prawo jednak milczy, czy świadkiem bierzmowania może być niekatolik. Wprost się o tym nie wspomina, ale autorzy, opierając się na podobieństwie świadka bierzmowania do chrzestnego – zachęca się, by była to ta sama osoba⁷³ – twierdzą, że analogicznie obowiązują te same zasady, co przy chrzestnych i świadkach chrztu, dlatego świadkiem bierzmowania mógłby być niekatolik obrządku wschodniego, natomiast chrześcijanin wywodzący się z reformacji mógłby pełnić funkcję porównywalną ze świadkiem chrztu⁷⁴, czyli występować jako *testis confirmationis*⁷⁵. Pojawia się przy tym jednak poważna trudność, bowiem prawo kanoniczne i przepisy liturgiczne przewidują tylko jednego świadka bierzmowania⁷⁶. Gdyby zatem dopuścić niekatolika do pełnienia tej funkcji, nie byłby spełniony warunek, by występował on w tej roli wyłącznie obok świadka bierzmowania katolika⁷⁷.

Gdy chodzi o możliwość udziału katolików jako świadków w obrzędzie bierzmowania w niekatolickich Kościołach czy Wspólnotach chrześcijańskich, to w Kościołach wschodnich kwestia odrębnego świadka bierzmowania nie istnieje, bowiem tego sakramentu udziela się razem z chrztem, z udziałem chrzestnych. Obowiązują

Tłumaczenie „*patrinus in confirmatione*” na „ojciec przy bierzmowaniu” znajdujemy też w *Słowniku kościelnym łacińsko-polskim* Alojzego Jougana (Warszawa 1992, s. 484).

71 Być może właściwszym określeniem aniżeli „świadek bierzmowania” byłaby nazwa „świadek bierzmowanego” – takie określenie dobitniej wskazywałoby na związek danej osoby z bierzmowanym, a nie tylko łączyłoby się z samą ceremonią sakramentu.

72 Zob. kan. 893 § 1 KPK.

73 Zob. kan. 893 § 2 KPK.

74 Zob. W. Aymans, *Das Thema Ökumene im neuen Codex Iuris Canonici*, „Münchener Theologische Zeitschrift” 37 (1986), s. 27–28; A. E. Hierold, *Firmung*, w: *Lexikon für Kirchen- und Staatskirchenrecht*, Hrsg. A. von Campenhausen, I. Riedel-Spangenberg, R. Sebott, Bd. 1, Paderborn 2000, s. 701; D. Konrad, *Der Rang und die grundlegende Bedeutung des Kirchenrechts im Verständnis der evangelischen und katholischen Kirche*, Tübingen 2010, s. 165.

75 W języku polskim brakuje wręcz nazwy dla osoby pełniącej taką funkcję, skoro nie można by jej już określić mianem „świadek bierzmowania”.

76 Zob. kan. 892 KPK; *Obrzędy bierzmowania. Dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, Katowice 2003², s. 19, nr 5–6.

77 Zob. A. Perlasca, *La figura e il ruolo dei padrini...*, dz. cyt., s. 343.

zatem zasady podane wyżej dla rodziców chrzestnych. Natomiast w odniesieniu do wspólnot ewangelickich, powstałych na gruncie reformacji, nie ma podstaw do rozważania tego zagadnienia, ponieważ nie uznają one sakramentu bierzmowania.

4. Świadek zawarcia małżeństwa

Rola świadków przy zawieraniu małżeństwa różni się w sposób istotny od zadań chrzestnych i świadków bierzmowania. Ich funkcja ma charakter wybitnie dowodowy, choć obecność dwóch świadków jest w prawie kanonicznym warunkiem ważności małżeństwa⁷⁸. Nie pełnią jednak oni w stosunku do małżonków żadnych szczególnych zadań, nie podejmują odpowiedzialności czy zobowiązań wynikających z wiary, księgi liturgiczne nie przewidują żadnych czynności, które mieliby pełnić świadkowie zwykli⁷⁹ podczas ceremonii ślubnej.

Wydawać by się mogło, że nie ma żadnego powodu, by stawiać świadkom szczególne wymagania związane z ich wyznaniem czy praktyką wiary. Skoro udział niekatolików w roli świadków nie jest wyraźnie zabroniony, powinien być dopuszczony bez specjalnych zezwoleń. I rzeczywiście, w wielu komentarzach do kodeksu prawa kanonicznego – zarówno tych dawniejszych⁸⁰, jak i współczesnych⁸¹ – nie pojawia się wymóg, by świadkowie zawarcia małżeństwa byli katolikami. Najczęściej porzestaje się na podkreśleniu tego, że – w odróżnieniu od świadka urzędowego – nie pełnią oni funkcji aktywnej, nie wymaga się od nich uczestniczenia **formalnego**, połączonego ze szczególną intencją bycia świadkami, a nawet świadomością pełnienia tej funkcji, nie wymaga się do ważności małżeństwa, by ich dane osobowe

⁷⁸ Zob. kan. 1108 § 1 KPK.

⁷⁹ Pojęcie „świadkowie zwykli” nie pojawia się w kodeksie prawa kanonicznego – w kan. 1108 § 1 i 1116 § 2 KPK mowa jest po prostu o „świadkach” – ale określa ich tak doktryna kanonistyczna, aby odróżnić ich od świadka „urzędowego”, czyli „kwalifikowanego”, którym to mianem nazywa się w doktrynie asystującego przy zawieraniu małżeństwa, zgodnie z kan. 1108 § 2 KPK.

⁸⁰ S. Biskupski, *Prawo małżeńskie Kościoła Rzymskokatolickiego*, t. 1, Warszawa 1956, s. 355: „jest rzeczą obojętną, czy świadkami są [...] nieochrzczeni, heretycy, ekskomunikowani”. Zob. też np. L. Bender, *Forma iuridica celebrationis matrimonii. Commentarius in canones 1094–1099*, Romae 1960, s. 45–46.

⁸¹ Zob. np. A. Bernárdez Cantón, *Compendio de derecho matrimonial canónico*, Madrid 1991, s. 220; L. Sabbarese, *Il matrimonio canonico nell'ordine della natura e della grazia. Commento al Codice di Diritto Canonico. Libro IV, Parte I, Titolo VII*, Roma 2006, s. 304.

zostały urzędowo odnotowane w dokumentacji, byleby, posiadając minimalną zdolność percepcyjną⁸², byli w stanie zaświadczyć o zawartym małżeństwie.

Niemniej jednak w historycznych źródłach⁸³ można odnaleźć przepis nakazujący, by świadkami byli katolicy. Wprawdzie nie znalazł się on w normach kodeksu prawa kanonicznego, ale był przywoływany przez niektórych dawniejszych kanonistów jako wymóg *ad liceitatem* (podkreślano przy tym, że nie ma wpływu na ważność małżeństwa fakt, iż świadkiem jego zawarcia był ekskomunikowany, heretyk czy schizmatyk, a nawet niechrześcijanin)⁸⁴. Natomiast zakaz udziału katolików w charakterze świadków przy zawieraniu małżeństw (religijnych) przez niekatolików wyprowadzano z istniejącego w dawnym kodeksie zakazu uczestniczenia w rzeczach świętych⁸⁵.

Być może właśnie z tego powodu DE 1967 wyraźnie zezwalało na to, by niekatolicy – zarówno wschodni, jak i protestanci – mogli pełnić funkcję świadka przy zawieraniu małżeństwa katolickiego⁸⁶, a katolicy przy małżeństwach zawieranych zgodnie z prawem⁸⁷ przez niekatolików. Podobnie postanawia się w DE 1993⁸⁸.

Dokument Papieskiej Rady ds. Rodziny z 13 maja 1996 roku o przygotowaniu do sakramentu małżeństwa wskazuje na to, że rola świadków podczas ceremonii zawarcia małżeństwa w Kościele katolickim ma znaczenie niepomierne szersze,

82 Świadkowie zwykli nie mogą być zatem dotknięci ciężkim zaburzeniem umysłowym, być pozbawieni wzroku i słuchu, znajdować się w stanie upojenia alkoholowego czy innym wyłączającym ich zdolność percepcji.

83 Kongregacja Świętego Oficjum nie zezwoliła na pełnienie przez niekatolików (*eterodossi*) funkcji świadków przy zawieraniu małżeństwa przez katolików, z ważnej przyczyny ordynariusz mógł jednak tolerować ich udział, pod warunkiem uniknięcia zgorszenia. Zob. S. Congregatio S. Officii, *Resp. part. 19 augusti 1891*, w: *Codicis Iuris Canonici Fontes*, ed. P. Gasparri, vol. 4, Romae 1951, s. 469, nr 1144.

84 Zob. P. Gasparri, *Tractatus canonicus de matrimonio*, t. 2, Romae 1932, s. 120; F. X. Wernz, P. Vidal, P. Aguirre, *Ius canonicum*, t. 2: *Ius matrimoniale*, Romae 1946, s. 685–686; M. Conte a Coronata, *Institutiones Iuris Canonici ad usum utriusque cleri et scholarum. De Sacramentis. Tractatus canonicus*, t. 3: *De matrimonio et de Sacramentalibus*, Taurini 1948, s. 769–770; J. Bánk, *Connubia canonica*, Romae–Friburgi Brisg. –Barcinone 1959, s. 475.

85 Zob. wyżej, przyp. 23.

86 DE 1967, art. 49 i 58.

87 Użycie słowa „rite” miało na celu, jak się wydaje, podkreślenie, iż katolicy mogą pełnić funkcję świadka tylko przy małżeństwach zawieranych ważnie. Katolicy nie powinni zatem brać udziału jako świadkowie małżeństwa zawieranego po rozwodzie którejś ze stron, co jest dopuszczane w wielu niekatolickich wyznaniach. Warto zauważyć, że tego obostrzenia nie ma już w *Dyrektorium ekumenicznym* z roku 1993.

88 DE 1993, art. 128 i 136.

niż sama tylko zdolność do ewentualnego świadczenia o zawartym małżeństwie, a wymagania w stosunku do nich są większe niż fizyczna zdolność do prawidłowego postrzegania rzeczywistości. Nie są oni jedynie gwarantami ważności czynności prawnej, jaką jest zawarcie kanonicznego małżeństwa, ale „reprezentantami wspólnoty chrześcijańskiej, która za ich pośrednictwem uczestniczy w akcie sakramentalnym odnoszącym się do tej wspólnoty, gdyż nowa rodzina jest komórką Kościoła”⁸⁹. Dlatego należy zachęcić ich, by „odpowiednio się przygotowali, przystępując do sakramentu pojednania i Eucharystii”⁹⁰. Wynika z tego, że świadkami zawartego małżeństwa zasadniczo winni być katolicy, choć oczywiście nie jest to wymóg *ad valorem matrimonii*. Ma to również znaczenie, biorąc pod uwagę apostolski wymiar formy zawarcia małżeństwa sakramentalnego, której nie można sprowadzać jedynie do urzędowej formalności czy legalizacji wzajemnego pożycia. Małżeństwo zawierane jest bowiem *in facie Ecclesiae*, „wobec Boga i Kościoła”, a świadkowie są przedstawicielami wspólnoty tegoż Kościoła⁹¹.

Dlatego, mimo że przepisy kodeksu prawa kanonicznego nie wymagają ani do ważności, ani do godziwości, by świadkowie zawieranego małżeństwa byli katolikami, nie jest pozbawione zasadności i zbyteczne zezwolenie zawarte w *Dyrektorium ekumenicznym*, by tę funkcję mogli pełnić także niekatolicy. Przepis ten należy traktować jako *lex specialis*, czyli regułę szczególną ustanawiającą wyjątek od reguły ogólnej. Nawet jeśli norma ogólna nie jest wyraźnie sformułowana, zasada, że świadkami winni być katolicy wynika ze znaczenia funkcji świadków zawierania małżeństwa we wspólnocie Kościoła⁹².

Co ciekawe, w zgodzie z tym, co napisano powyżej, w projekcie reformy kanonicznego prawa karnego rozesłanego do konsultacji przez Papieską Radę ds. Tekstów Prawnych w 2011 roku, pośród zakazów mogących stanowić karę ekspijacyjną wyliczono zakaz pełnienia funkcji świadka zawarcia małżeństwa (*prohibitio*

⁸⁹ Papieska Rada ds. Rodziny, *Przygotowanie do sakramentu małżeństwa*, 13.05.1996, wyd. Rada ds. Rodziny Episkopatu Polski, Warszawa 1999, nr 55.

⁹⁰ Papieska Rada ds. Rodziny, *Przygotowanie do sakramentu małżeństwa*, dz. cyt., nr 55.

⁹¹ Szerzej na ten temat zob. P. Majer, *Znaczenie kanonicznej formy zawarcia małżeństwa*, „Annales Canonici” 11 (2015), s. 135–155.

⁹² Inaczej komentuje ten przepis J. Kowal, „*Communicatio in sacris*” nei *matrimoni inter-religiosi*, „Periodica” 100 (2011), s. 833. Skoro prawo powszechne nie ustanawia żadnego wymogu, spełnienie którego uprawniałoby daną osobę do pełnienia funkcji świadka, autor uznaje, że *Dyrektorium ekumeniczne* nie tyle zezwala, co zachęca niekatolików do występowania w charakterze świadków przy zawieraniu małżeństw mieszanych w Kościele katolickim.

„adstandi ut testis in celebratione canonica matrimonii”⁹³. Skoro można by mówić o zakazie występowania jako świadek zawarcia małżeństwa (podobnie jak w kan. 685 § 1, 6° KKKW istnieje kara pozbawienia prawa podjęcia funkcji chrzestnego), znaczenie świadka małżeństwa musi być rozumiane szerzej niż tylko w sensie funkcji dowodowej i odnosić się do wspólnoty wierzących, w której zostaje zawarte małżeństwo i której świadkowie są przedstawicielami. Jeżeli komunizm kościelny zostaje naruszony wskutek popełnienia przestępstwa, występowanie wiernego w charakterze reprezentanta wspólnoty kościelnej podczas zawarcia małżeństwa może być ograniczone⁹⁴.

Udział w ceremonii zawarcia małżeństwa świadków, którzy nie należą do Kościoła katolickiego, rodzi jeszcze jedną trudność, o której wspomina DE 1993⁹⁵. Obecność świadków, którzy ze względu na brak wspólnoty z Kościołem katolickim i różną od tego Kościoła doktrynę o Eucharystii nie będą mogli podczas ceremonii przystąpić do Stołu Pańskiego, może spowodować pewien dyskomfort nie tylko dla samych świadków, niekatolickiego nupturienta oraz krewnych i gości spoza Kościoła katolickiego, ale dla samej strony katolickiej w sytuacji, gdyby tylko ona (i obecni katolicy, należycie dysponowani) przyjmowała Komunię Świętą, a obecni niekatolicy nie mogliby tego uczynić. Z tej właśnie racji (a nie, jak niekiedy się twierdzi, z powodu bliżej nieokreślonych sankcji, jakie miałyby dotyczyć stronę katolicką za zawarcie małżeństwa z innowiercą) małżeństwa mieszane⁹⁶ w Kościele katolickim celebrowane są na ogół poza liturgią eucharystyczną. Niemożliwość przyjęcia Komunii Świętej przez świadków byłaby już podczas samego obrzędu dostrzegalnym znakiem bolesnych różnic dzielących wiernych należących do różnych wyznań chrześcijańskich, podczas gdy wymowa obrzędu zawarcia małżeństwa jest zgoła inna⁹⁷.

W myśl przepisów DE 1993 katolicy mogą być świadkami zawarcia małżeństwa w niekatolickich Kościołach i Wspólnotach chrześcijańskich, z poszanowaniem

⁹³ Zob. Pontificium Consilium de Legum Textibus, *Schema recognitionis Libri VI Codicis Iuris Canonici*, Typis Vaticanis 2011, s. 24, can. 1336 § 3, 11°.

⁹⁴ W tym samym duchu należy interpretować zakaz występowania w roli świadków przez tych katolików, którzy formalnym aktem wystąpili z Kościoła. Zob. Konferencja Episkopatu Polski, *Dekret ogólny w sprawie wystąpień z Kościoła oraz powrotu do wspólnoty Kościoła*, „Akta Konferencji Episkopatu Polski” 27 (2015), s. 102, art. 3, p. 4.b.

⁹⁵ Zob. DE 1993, art. 159.

⁹⁶ Zob. kan. 1124 KPK.

⁹⁷ Zob. P. Majer, *Małżeństwa mieszane. Wybrane zagadnienia z praktyki kurialnej*, „Studia Oecumenica” 11 (2011), s. 215–217.

obowiązujących tam przepisów i zasad. Nie ma jednak zastrzeżenia z DE 1967, iż udział katolików możliwy jest tylko przy małżeństwach zawieranych zgodnie z prawem. Wydaje się, że nie byłoby pożądane występowanie przez katolika w charakterze świadka przy małżeństwie zawieranym np. przez stronę katolicką z ochrzczonym niekatolikiem, bez uzyskania dyspensy od formy kanonicznej albo w sytuacji, gdyby któraś ze stron była już związana węzłem małżeńskim z inną osobą. Mogłoby to być odbierane jako popieranie małżeństwa, które w świetle doktryny i prawa Kościoła katolickiego jawi się jako nieważne.

Prawo Kościoła prawosławnego nie jest jednak otwarte na udział świadków spoza tego Kościoła w ceremonii zawarcia małżeństwa i w sposób kategoryczny nie dopuszcza świadków „innej wiary” (także gdy chodzi o małżeństwa zawierane z katolikami)⁹⁸. Natomiast zgodnie z prawem Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w RP, „świadkowie powinni być pełnoletni, wierzący, świadomi istoty dokonywanego się aktu”⁹⁹. Przymiotnik „wierzący”, bez żadnego dookreślenia oznacza, że do funkcji świadków przy zawarciu małżeństwa dopuszczeni są niekatolicy, także niechrześcijanie¹⁰⁰.

Obowiązujące dziś przepisy prawa kanonicznego dotyczące chrzestnych, świadków bierzmowania i świadków przy zawieraniu małżeństwa znacznie odbiegają od surowości dawnego prawa przyjmującego za regułę, że powyższe funkcje w Kościele katolickim winni pełnić katolicy, co więcej – nie wolno im było podejmować analogicznych zadań w innych Kościołach czy Wspólnotach chrześcijańskich. Wyjątki od tej reguły były dopuszczane stosunkowo rzadko – zwłaszcza w odniesieniu do chrzestnych – i musiały być dobrze uzasadnione. Dzisiejsza regulacja zachowuje

⁹⁸ Zob. J. Marčín, „*Communicatio in sacris*” w *ustawodawstwie i praktyce Kościoła łacińskiego na Słowacji*, w: *Zagadnienia międzywyznaniowe w realizacji misji uświęcającej Kościoła*, red. J. Krukowski, M. Sitarz, K. Dziub, Lublin 2010, s. 119; F. Citbaj, *Súčasná situácia miešaných kánonických manželstiev katolíkov a pravoslávnych na Slovensku*, „*Studia Oecumenica*” 11 (2011), s. 262. Obydwaj autorzy powołują się na P. I. Boumis, *Kánonické právo pravoslávnej cirkvi*, Prešov 1997, s. 212–213. Zob. też V. Parlato, *Rigor iuris e misericordia nel matrimonio delle Chiese ortodosse*, „*Stato, Chiese e pluralismo confessionale. Rivista telematica*” (www.statoechiese.it) 2016 n. 2, s. 13.

⁹⁹ *Pragmatyka Służbowa Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Rzeczypospolitej Polskiej*, dz. cyt., § 123.

¹⁰⁰ Zob. M. Hucal, *Prawo małżeńskie Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Rzeczypospolitej Polskiej*, w: *Prawo małżeńskie Kościołów chrześcijańskich w Polsce a forma wyznaniowa zawarcia małżeństwa cywilnego*, red. T. J. Zieliński, M. Hucal, Warszawa 2016, s. 84.

ogólną regułą, ale możliwość zastosowania wyjątków jest dość szeroka i zawarta w przepisach prawa, tak iż nie trzeba odnosić się do przełożonego kościelnego w poszczególnych przypadkach. Takie złagodzenie dyscypliny wynika zarówno z przesłanek ekumenicznych, jak i z pragnienia przezwyciężenia praktycznych problemów, zwłaszcza w przypadku małżeństw mieszanych.

SUMMARY

Godparents, Sponsors for Confirmation and Witnesses for Marriage. Ecumenical Perspective

The article contains an analysis of the previous and current statutes canon law on the possibility for the non-Catholics to be the godparents, sponsors for confirmation, and witnesses for marriage. The laws which are today in force are far from the strict provisions of the old law, which assumed as a rule that the above functions in the Catholic Church should be performed by only by the Catholics who were not allowed to undertake similar tasks in other Churches or Christian Communities. Exceptions to this rule were relatively infrequent – especially for the godparents – and had to be well justified. The current regulations retain the general rule, but the possibility of applying exceptions is quite broad and included in the law, so that it is not necessary to refer to the church superior in individual cases. Such a relaxation of discipline is due both to ecumenical reasons and to the desire to overcome practical problems, especially in mixed marriages.

Keywords: witness, godparents, ecumenism, marriage, baptism, confirmation

Chrzestni, świadkowie bierzmowania i świadkowie zawarcia małżeństwa. Perspektywa ekumeniczna

Artykuł zawiera analizę dawnych i obowiązujących przepisów prawa kanonicznego na temat możliwości pełnienia przez niekatolików funkcji chrzestnych, świadków bierzmowania i świadków przy zawarciu małżeństwa. Obowiązujące dziś przepisy znacznie odbiegają od surowości dawnego prawa, które przyjmowało za regułę, iż powyższe funkcje w Kościele katolickim winni pełnić katolicy, co więcej – nie wolno im było podejmować analogicznych zadań w innych Kościołach czy Wspólnotach chrześcijańskich. Wyjątki od tej reguły były dopuszczane stosunkowo rzadko – zwłaszcza w odniesieniu do chrzestnych – i musiały być dobrze uzasadnione. Dzisiejsza regulacja zachowuje ogólną regułę, ale możliwość zastosowania wyjątków jest dość szeroka i zawarta w przepisach prawa, tak iż nie trzeba odnosić

się do przełożonego kościelnego w poszczególnych przypadkach. Takie złagodzenie dyscypliny wynika zarówno z przesłanek ekumenicznych, jak i z pragnienia przewyciężenia praktycznych problemów, zwłaszcza w przypadku małżeństw mieszanych.

Słowa kluczowe: świadek, rodzice chrzestni, ekumenizm, małżeństwo, chrzest, bierzmowanie

BIBLIOGRAFIA

1. Alonso Lobo A., Miguélez Domínguez L., Alonso Morán S., *Comentarios al Código de Derecho Canónico con el texto legal latino y castellano*, t. 2, Madrid 1963.
2. Althaus R., *Sub can. 874*, w: *Münsterischer Kommentar zum Codex Iuris Canonici (unter besonderer Berücksichtigung der Rechtslage in Deutschland, Österreich und der Schweiz)*, Hrsg. K. Lüdicke, Bd. 3, Essen 2003.
3. Ardito S., *Battesimo: Aspetti teologici e canonistici*, „Monitor Ecclesiasticus” 115 (1990), s. 33–65.
4. Aymans W., *Das Thema Ökumene im neuen Codex Iuris Canonici*, „Münchener Theologische Zeitschrift” 37 (1986), s. 20–31.
5. Aznar Gil F. R., Cortés Diéguez M. et al., *Código de Cánones de las Iglesias Orientales. Edición bilingüe comentada por los profesores de la Facultad de Derecho Canónico de la Universidad Pontificia de Salamanca*, Madrid 2015².
6. Bánk J., *Connubia canonica*, Romae–Friburgii Brisg.–Barcinone 1959.
7. Banse H., *Il Direttorio ecumenico tra teoria del diritto e prassi del diritto. Una presa di posizione critica sul „Direttorio per l’applicazione dei principi e delle norme sull’ecumenismo”*, „Quaderni di diritto ecclesiale” 7 (1994), s. 68–78.
8. Bender L., *Forma iuridica celebrationis matrimonii. Commentarius in canones 1094–1099*, Romae 1960.
9. Bernárdez Cantón A., *Compendio de derecho matrimonial canónico*, Madrid 1991.
10. Białobok J., *Instytucja rodziców chrzestnych w ustawodawstwie Kościoła rzymsko-katolickiego (studium historyczno-prawne)*, Tarnów 2001.
11. Biskupski S., *Prawo małżeńskie Kościoła Rzymskokatolickiego*, t. 1, Warszawa 1956.
12. Blanco M., *Padrinos*, w: *Diccionario General de Derecho Canónico*, obra dirigida y coordinada por J. Otaduy, A. Viana, J. Sedano, vol. 5, Pamplona 2012, s. 858–861.

13. Blanco M., *Sub can. 874*, w: *Comentario Exegético al Código de Derecho Canónico*, obra coordinada y dirigida por A. Marzoa, J. Miras, R. Rodríguez-Ocaña, vol. 3, Pamplona 1996, s. 494–496.
14. Citbaj F., *Súčasná situácia miešaných kánonických manželstiev katolíkov a pravoslávnych na Slovensku*, „*Studia Oecumenica*” 11 (2011), s. 253–264.
15. Coccopalmerio F., *La „communicatio in sacris” nel Codice di Diritto Canonico e negli altri documenti ecclesiali*, w: *La funzione di santificare della Chiesa: xx Incontro di Studio. Passo della Mendola –Trento, 5 luglio – 9 luglio 1993*, a cura del Gruppo Italiano Docenti di Diritto Canonico, Milano 1995, s. 221–232.
16. *Codicis Iuris Canonici Fontes*, ed. P. Gasparri, vol. 4, Romae 1951.
17. Conte a Coronata M., *Compendium Iuris Canonici ad usum scholarum*, t. 3: *De sacramentis*, Taurini–Romae 1949.
18. Conte a Coronata M., *Institutiones Iuris Canonici ad usum utriusque cleri et scholarum. De Sacramentis. Tractatus canonicus*, t. 3: *De matrimonio et de Sacramentalibus*, Taurini 1948.
19. Coronelli R., *La rilevanza canonica dei sacramenti dell’iniziazione cristiana in ordine alla incorporazione alla Chiesa*, w: *Iniziazione cristiana: profili generali. xxxiv Incontro di Studio. Hotel Planibel di La Thuile (AO), 2–6 luglio 2007*, a cura del Gruppo Italiano Docenti di Diritto Canonico, Milano 2008, s. 85–107.
20. *Codice di diritto canonico commentato*, a cura di Redazione di Quaderni di Diritto Ecclesiale, Milano 2001.
21. Dammaco G., *Missione dei genitori e munus dei padrini*, „*Monitor Ecclesiasticus*” 115 (1990), s. 627–646.
22. *Der Dienst der Tauf- und Firmpaten. Pastoralinstruktion und Kommentar*, „*Pastoralblatt für das Bistum Eichstätt*” 149 (2002) Nr. 51, s. 93–100.
23. *Die Taufe. Eine Orientierungshilfe zu Verständnis und Praxis der Taufe in der evangelischen Kirche. Vorgelegt vom Rat der Evangelischen Kirche in Deutschland*, Hrsg. Kirchenamt der Evangelischen Kirche in Deutschland, München 2008.
24. *Dispensmöglichkeit bei den Anforderungen an einen Tauf- bzw. Firmpaten (can. 874 § 1, 3° und § 2 CIC)*, 29.01.2015, „*Amtsblatt für die Diözese Regensburg*” 2015 Nr. 2, s. 20.
25. Gasparri P., *Tractatus canonicus de matrimonio*, t. 2, Romae 1932.
26. Gefaell P., *Il nuovo Direttorio ecumenico e la „communicatio in sacris”*, „*Ius Ecclesiae*” 6 (1994), s. 259–279.
27. Grabowski I., *Prawo kanoniczne według nowego Kodeksu*, Lwów 1927.

28. Gwóźdź M., *Religijne wychowanie potomstwa w małżeństwach mieszanych*, Katowice 2015.
29. Hallermann H., *Patedienst*, w: *Lexikon für Kirchen- und Staatskirchenrecht*, Hrsg. A. von Campenhausen, I. Riedel-Spangenberg, R. Sebott, Bd. 3, Paderborn 2004, s. 170–172.
30. Hallermann H., *Taufzeuge*, w: *Lexikon für Kirchen- und Staatskirchenrecht*, Hrsg. A. von Campenhausen, I. Riedel-Spangenberg, R. Sebott, Bd. 3, Paderborn 2004, s. 662–663.
31. Hierold A. E., *Firmung*, w: *Lexikon für Kirchen- und Staatskirchenrecht*, Hrsg. A. von Campenhausen, I. Riedel-Spangenberg, R. Sebott, Bd. 1, Paderborn 2000, s. 70–702.
32. Hierold A. E., *Taufe und Firmung*, w: *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, Hrsg. J. Listl, H. Schmitz, Regensburg 1999, s. 807–823.
33. Hołubowicz R., *Sakrament chrztu świętego w świetle ustawodawstwa katolickich Kościołów wschodnich zawartego w Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium*, „Wrocławski Przegląd Teologiczny” 20 (2012) nr 2, s. 99–119.
34. Hucal M., *Prawo małżeńskie Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Rzeczypospolitej Polskiej*, w: *Prawo małżeńskie Kościołów chrześcijańskich w Polsce a forma wyznaniowa zawarcia małżeństwa cywilnego*, red. T. J. Zieliński, M. Hucal, Warszawa 2016, s. 53–104.
35. *Instrukcja w sprawie chrztu dzieci, których rodzice nie są związani kanonicznym małżeństwem*, 9.01.2008, „Biuletyn Duszpasterski” 2008 nr 2, wyd. Wydział Koordynacji Duszpasterstwa Kurii Metropolitalnej w Krakowie, s. 7–9.
36. Konferencja Episkopatu Polski, *Dekret ogólny w sprawie wystąpień z Kościoła oraz powrotu do wspólnoty Kościoła*, „Akta Konferencji Episkopatu Polski” 27 (2015), s. 101–104.
37. Konrad D., *Der Rang und die grundlegende Bedeutung des Kirchenrechts im Verständnis der evangelischen und katholischen Kirche*, Tübingen 2010.
38. Kowal J., „*Communicatio in sacris*” nei matrimoni inter-religiosi, „Periodica” 100 (2011), s. 805–838.
39. Kroczek P., *Wychowanie. Optyka prawa polskiego i prawa kanonicznego*, Kraków 2013.
40. *Leitlinien kirchlichen Lebens der Vereinigten Evangelisch-Lutherischen Kirche Deutschlands (VELKD). Handreichung für eine kirchliche Lebensordnung*, Gütersloh 2003.
41. Majer P., *Czy rodzice bierzmowanego mogą pełnić funkcję świadków bierzmania?*, w: *Lex tua veritas. Księga pamiątkowa dedykowana Jego Magnificencji*

- Księdzu Profesorowi Janowi Maciejowi Dyduchowi z okazji 70. rocznicy urodzin, red. P. Majer, A. Wójcik, Kraków 2010, s. 501–507.
42. Majer P., *Małżeństwa mieszane. Wybrane zagadnienia z praktyki kurialnej*, „*Studia Oecumenica*” 11 (2011), s. 199–218.
43. Majer P., *Znaczenie kanonicznej formy zawarcia małżeństwa*, „*Annales Canonici*” 11 (2015), s. 135–155.
44. Marčín J., „*Communicatio in sacris*” w *ustawodawstwie i praktyce Kościoła łacińskiego na Słowacji*, w: *Zagadnienia międzywyznaniowe w realizacji misji uświęcającej Kościoła*, red. J. Krukowski, M. Sitarz, K. Dziub, Lublin 2010, s. 109–125.
45. Noyszewska A., *Duchowe rodzicielstwo rodziców chrzestnych*, „*Pedagogia Ojcostwa*” 1 (2010) nr 1, s. 214–222.
46. *Obrzędy bierzmowania. Dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, Katowice 2003².
47. *Obrzędy chrztu dzieci. Dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, wydanie drugie poprawione, Katowice 1987.
48. *Obrzędy wtajemniczenia chrześcijańskiego dorosłych. Dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, Katowice 1988.
49. Papež V. I., *Diritto canonico ed ecumenismo*, w: *Ius in vita et in missione Ecclesiae. Acta Symposii Internationalis Iuris Canonici occurrente x anniversario promulgationis Codicis Iuris Canonici diebus 10–24 aprilis 1993 in Civitate Vaticana celebrati*, ed. Pontificium Consilium de Legum Textibus Interpretandis, Libreria Editrice Vaticana 1994, s. 1187–1205.
50. Papiaska Rada ds. Jedności Chrześcijan, *Dyrektorium w sprawie realizacji zasad i norm dotyczących ekumenizmu*, 26.03.1993, polski przekład: „*Communio. Międzynarodowy Przegląd Teologiczny*” 14 (1994) nr 2 (80), s. 3–93.
51. Papiaska Rada ds. Rodziny, *Przygotowanie do sakramentu małżeństwa*, 13.05.1996, Warszawa 1999.
52. Parlato V., *Rigor iuris e misericordia nel matrimonio delle Chiese ortodosse*, „*Stato, Chiese e pluralismo confessionale. Rivista telematica*” (www.statoechiese.it) 2016 n. 2.
53. Pastuszko M., *Prawo o sakramentach świętych*, t. 1: *Normy ogólne i sakrament chrztu*, Warszawa 1983.
54. Pérez de Heredia I., *I profili ecumenici della salus animarum nella codificazione della Chiesa cattolica*, „*Ius Ecclesiae*” 12 (2000), s. 465–491.
55. Perlasca A., *La figura e il ruolo dei padrini nei sacramenti dell’iniziazione cristiana*, w: *Quando si diventa cristiani. I sacramenti dell’iniziazione: indicazioni canoniche e pastorali*, a cura di G. Trevisan, Milano 2003, s. 321–344.

56. Pontificium Consilium de Legum Textibus, *Schema recognitionis Libri VI Codicis Iuris Canonici*, Typis Vaticanis 2011.
57. Pragmatyka Służbowa Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Rzeczypospolitej Polskiej zatwierdzona na 4. Sesji Synodu x Kadencji ze zmianami dokonanymi do 10. Sesji Synodu XIII Kadencji, § 74, e-f. <https://bik.luteranie.pl/files/Prawo/2017-01-01PragmatykaSubowa-tekstujednolicony.pdf>
58. Sabbarese L., *Il matrimonio canonico nell'ordine della natura e della grazia. Commento al Codice di Diritto Canonico. Libro IV, Parte I, Titolo VII*, Roma 2006.
59. San José Prisco J., *El padrino de bautismo y su recuperación jurídico-pastoral*, „Revista Española de Derecho Canónico” 61 (2004), s. 41–64.
60. Sánchez-Gil A. S., *Communicatio in sacris*, w: *Diccionario General de Derecho Canónico*, obra dirigida y coordinada por J. Otaduy, A. Viana, J. Sedano, vol. 2, Pamplona 2012, s. 275–280.
61. Sawicki D., *Sakrament świętego chrztu*, „Elpis” 13 (2011), s. 267–298.
62. Sekretariat do Spraw Jedności Chrześcijan, *Directorium ad ea quae a Concilio Vaticano Secundo de re oecumenica promulgata sunt exsequenda*, cz. 1, 14.05.1967, „Acta Apostolicae Sedis” 59 (1967) 574–592, polski przekład: *Posoborowe prawodawstwo kościelne*, zebrał i przetłumaczył ks. E. Szafrowski, t. 1, z. 2, Warszawa 1969, s. 114–158.
63. Sipiór K., *Rodzice chrzestni w kodeksach Jana Pawła II*, w: *Kodeks Prawa Kanonicznego w badaniach młodych naukowców*, red. M. Sitarz, t. 2, Lublin 2015, s. 201–214.
64. Słowikowska A., *Uczestnictwo wiernych świeckich w liturgii Kościoła łacińskiego. Studium kanoniczne*, Lublin 2014.
65. Szafrowski E., *Podręcznik prawa kanonicznego*, t. 3, Warszawa 1986.
66. Tröger G., *Paten*, w: *Lexikon für Kirchen- und Staatskirchenrecht*, Hrsg. A. von Campenhausen, I. Riedel-Spangenberg, R. Sebott, Bd. 3, Paderborn 2004, s. 168–170.
67. Trudeau J., *Les parrains: note canonique sur problème pastoral dans canons 873 et 874 § 2 du CIC*, „Studia Canonica” 42 (2008), s. 205–217.
68. Wenz W., *Recepcja norm prawa powszechnego o rodzicach i chrzestnych w prawie partykularnym wybranych synodów diecezjalnych*, „Perspectiva. Legnickie Studia Teologiczno-Historyczne” 5 (2006) nr 1, s. 219–254.
69. Wernz F. X., Vidal P., Aguirre P., *Ius canonicum*, t. 2: *Ius matrimoniale*, Romae 1946.

70. Widuch J. H., *Współuczestnictwo w świętych czynnościach w świetle Dekretu „O Kościołach wschodnich katolickich” Soboru Watykańskiego II*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 12 (1979), s. 265–278.
71. Zaborowski M., *Nabycie przynależności do Kościoła katolickiego*, Lublin 2013.
72. Zotz B., *Katholisch getauft – katholisch geworden. Kanonistische Kriterien für die Zugehörigkeit zur römischen Kirche*, Essen 2002.

